

סגן שר הבטחון מספר על עצמו בראיון בלעדי מיוחד שנתן לשלום כהן בלישכתו

שמעון פרס כחניך (1938)

בפיתוח תעשיית הנשק והרכש הישראלי, בעיקר אחרי עסקת הנשק המצרית-סובייטית; ובהידוק הקואופרציה הישראלית-צרפתית, בעיקר לפני מיבצע סיני. ביקורו האחרון בצרפת, שעה שחזר עם אשכול מביקורו בארצות-הברית, היה ביקורו ה-57 בארץ זו.

פרס אינו רואה כלל פגיעה בהאשמה שהוא ודיין עבדו וגדלו תחת חסות כנפיו של בן-גוריון.

יש לו חשבות מוכנות לשאלה מדוע חלוקות עליו הדעות. הוא נשען אחרונה בכסאו, ומודה שיש באישיותו חסרונות כבדים. "אולם", הוא מוסיף בחיך, "שאל את מקרי, הם בקיאים בהם יותר ממני". נוסף לכך, חידושים מהפכניים רבים שלו גרמו להתנגדות בציבור. הוא טוען באירוניה, שלו היה נכשל יתכן והיו לו ידידים רבים יותר.

הוא שייך ל"צעירים" במפא"י, כי לדעתו המנהיגות הותיקה של המפלגה, מלבד בן-גוריון, לא היתה מוכנה לראות בהם שותפים, אלא מקבלי פקודות.

חלק מן העתונות תיאר בצורה מסולפת את יחסיו עם בן-גוריון. האמת היא: "עבדנו כצוות מושלם, תוך אמון והערכה הדדית בלתי-מגובלים". כמורכב בצמרות המפלגות האחרות רגזו שתפקיד מרכזי במערכת הבטחון ניתן לאדם כל צעיר.

"אני אקסטרברט", הוא מודה, "כמו ידידי דיין". (ואמנם "פרס ודיין" הוא צירוף שמות מקובל בישראל) "ובזמנו אמרתי דברים שעוררו התנגדות".

★ ★ ★

"מעמיק, חזק והומני"

כאשר עדה אשכול לראשות הממשלה, היו אנשים שהכריזו שפרס נגמר. הוא מחיך באומרו שההספדים באו קודם זמנם.

הערצתו לבן-גוריון לא פחתה, אחרי 12 שנים במחיצתו. להיפך, הערכתו גוברת מיום ליום. הוא מצהיר בהתלהבות: "בן-גוריון הוא מעמיק, חזק והומני יותר ממה שאנשים מתארים. הוא קם בבוקר במצב-רוח מצוין, ולמרות הבעיות הנערמות עליו נשאר יציב ברוחו כל היום. למעשה, ככל שהמשרים קשים גדל כוחו". פרס נז רגע, ואמר בכתנה רבה: "המזל הגדול ביותר בחיי היה ששרתתי במחיצתו". לסגן השר יום-עבודה גדוש: ב-7.30 הוא בא למשרדו,

"אך ככל שניסו לשכנע אותנו, גברו טענותיו, מתוך עקשנות לשמה".

ד"ר להמן השתייך לקבוצת מגנס, חוג שבראשו עמד ד"ר יהודה מגנס המנוח, ממיסדי האוניברסיטה העברית. הוא האמין בכל לבו בידדות יהודית-ערבית. פרס זוכר שאפילו התקפות הערבים לא עירערו את אמונתו של ד"ר להמן. קל להבין את התנגשות ההשקפות והאופי בשלב מוקדם זה, בין האדם המבוגר, חניך ההומניזם הליברלי האירופי, והנער שמעון שגדל במציאות הישראלית.

★ ★ ★

"צעיר פעיר ותוקפני"

בבן-שמן היה חברה-מורים חדור בהכרת ערכו של כל אדם באשר הוא אדם, וההוראה בוססה על אידיאליזם וחלוציות. כפר עלית-הנוער נוהל על-ידי החניכים. היתה להם תזמורת, עתון ומוסדות נבחרים. הנערים למדו חצי יום, ובחצי השני עיבדו את האדמה. בפעם הראשונה בחייו עבד שמעון עבודה גופנית בשדות. אף כי היה ילד עירוני, חיחר ומפונק, חלומה היה לצאת לקציר, למרות שכל גופו כאב בסיום יום-העבודה. הוא לא היה טיפוס למדן, וספרי הכימיה נשכחו נוכח כוח-המשיכה של עצי התאנה ומרחבי השדות.

שמעון וקבוצתו הקימו קיבוץ, ובהתלהבות רבה הכינו עצמם לחיים שיתופיים. איש-המציאות מעלה זכרונות: "היינו אוטופיים, שאפנו לא רק לשותפות חומרית, אלא הכללנו גם את אופיינו האיש". ברצינות איומה דנו באסיפות-הגרעין בהתנהגותו של כל חבר.

האידיאליזם והאהבה של אותם הימים נשארו בלב חברי הקבוצה זמן רב לאחר שנגזר תום הנעורים. פרס מאמין שאין חברה המחשלת ומרחיבה אופקים ככפר עלית הנוער בן-שמן.

הוא מכריז שהיה צעיר רציני שמעל לכל התעניין בקיבוץ ובערכיו ובהגנה. אך הוסיף, כנראה משום שלא פסקתי לחקור, כי היה גם קלדעת. הוא הודה שמנעו ממנו תעודת-סיום מכיוון שנעדר משיעורים. נתנו לו אפשרות לגשת לבחינה מיוחדת, אך נכשל. בתאריך מאוחר יותר קיבל תעודה — לפי דבריו: "יתכן שהיו לכך סיבות אחרות".

כצעיר פעיל ותוקפני הצליח לארגן את חניכי בן-שמן

מעליית הנוער למשרד הבטחון

מאת

שלום כהן

עוזב ב-7 בערב. לעתים קרובות נמשכות הישיבות עד שעות הלילה המאוחרות.

והעתיד? טעות בידי החושבים שהוא מחפש לעצמו תור ארים. הוא יותר מעוניין בביצוע דברים מאשר בתואר. לדבריו: "תוארי אף פעם לא מנע ממני לבצע דברים שלדעתי היו חיוניים".

בנימה הרת-משמעות זו נפרדנו, והדלת האסימטריקה של המשרד נפתחה למבקר הבא בסדר-היום, ולבעיותיו שחשיבותן אין-יודע.

(מאמר זה פורסם בעתון הדסה מגדלי. המראיין אינו ראש מערכת העולם הזה, כי אם שלום כהן, כתב ג'רוסלם 10019).

נוער העובד, בניגוד לחוקת המוסד. הוא נבחר למפקד עמדה. "אך אל תתרשם מזה", הוא חייך, כי בעמדה המוקפת שקיחול היו רק שלושה אנשים. הסכנה העיקרית היתה, שסמך לעמדה גרו הורי הנערה שכרבות הימים הפכה רעייתו. הוריה היו מורים בבן-שמן. אך בת השכנים התחברה איתו רק בתקופה מאוחרת יותר.

★ ★ ★

"האינטלקטואל שבמשפחה"

סוניה, שהיא עתה עקרת-בית חרוצה, היתה גם היא חברה בגרעין. כפרוך המלחמה העולמית התגייסה לי איטליאס, חיל-הנשים הבריטי, ושירתה במצרים. אחר-כך הצטרפה לקיבוץ אלומות, שגם שמעון היה חבר בו. הם נישאו ב-1945 בבן-שמן. כמו קיבוצניקים רבים אחרים בשרות ממשלתי, פרס הינו עדיין חבר בקיבוץ אלומות. למשפחת פרס שלושה ילדים. הבכירה, צביה, בת 18, החלה שרותה הצבאי במסגרת הנח"ל. יהונתן, בן 12, לומד בבית-ס עממי בתל-אביב, והוא מתעניין ב"סוסים וצפורים". הצעיר, נחמיה, בן 6, בגן-ילדים וחולם על בית הספר. "כנראה שהוא האינטלקטואל שבמשפחה", התבדה פרס.

אשר לעבודתו במשרד הבטחון, יש לפרס מבקרים משני סוגים — אלה הסבורים שלולא בן-גוריון לא היה מצליח לעלות; ואלה הסבורים שיש לו השפעה חזקה מדי על כך גוריון במדיניות ההגנה, ובבחירת המדיניות המשמשות כידדות וספקות נשק לישראל — בעיקר צרפת.

★ ★ ★

"חסרונות כבדים באישיותו"

בתחילת הקריירה הבטחונית שלו, כשפרס היה רק בן 26, הוא עזר להקים את חיל-הים הישראלי, אחר-כך עמד בראש משלחת-קניות צבאית בארה"ב, ובאותו זמן למד במכללה למחקר חברתי בהרוורד. בשבוע, ב-1952, כאשר נתמנה כמנהל-כללי של משרד הבטחון, זוהה כאיש בן-גוריון, שהיה אז ראש-הממשלה ושר-הבטחון.

פרס נחשב כאחד הטכנוקרטס הבולטים בארץ; הוא אדמיניסטרטור המעדיף "ביצוע" על תיאוריה. הוא בעד קידום המחקר השימושי והטכנולוגיה, אותם ניצל היטב במערכת הביטחון. אין עוררים שהיה לו תפקיד מרכזי

שמעון פרס אינו מכחיש שבישראל חלוקות עליו הדעות. סגן שר הבטחון, שהיה חניך עלית הנוער, הקסימי בכנותו, בשיתנו במשרדו בתל-אביב, משם הוא מנהל את מערכת הבטחון החיונית לישראל.

בחדר, המקושת בתמונות קיר וצמחים ופונה לתוך גן סגור מטופח, שרתה אוריה של שלום וניתוק מן ההמולה של חי העיר מבחוק. בדיבור רהוט עוב פרס את עולם הספקת הנשק והיחסים הבינלאומיים, וחזר לתקופה שכונה "השנים המעצבות של חיי" — השנים שבילה בכפר בן-שמן של עלית הנוער.

"אין ספק", אמר פרס כשהוא נשען בנוחיות מאחורי שולחן הגדול העשוי עץ אלון, "היו אלה שנים גורליות". ילד-תל-אביבי בן 15 בא למשק. חמש שנים לפני-כן עלה לארץ עם הוריו מהעיריה וולוז'ין שברוסיה הלבנה. הוא הסתגל בקלות מכיוון שכל המשפחה דיברה עיברית וחיתה במסורת יהודית וצינית מעמיקה.

בבן-שמן למד לראשונה את טעם "המציאות הישראלית". בן-שמן היתה מוקפת כפרים ערביים, ואף כי היחסים האישיים עם השכנים היו ידידותיים, היחס הרשמי של הערבים היה עויין. זה היה "מזרח תיכון אופיני" — יום אחד סועדים בידדות, ולמחרת מחלפים יריות. באי קטן זה של ילדים שררה רוח של חינוך מתקדם וחלוציות; בחוץ ניגוד מחלט — יריות בחשכה ומארכים, בפעם הראשונה בחיי נפגשתי בבעיות ממשיות של הגנה", אמר פרס.

הוא גם למד מה פירושו של שלטון זר בארץ. הוא זוכר בבהירות חיפוש אחרי נשק בלתי-לגלי של ההגנה בבן-שמן. הוא עדיין רואה את עצמו יושב על הרצפה שמתחתיה היה הסליק, בשעה שחילים בריטיים סרקו את בן-שמן.

ככל שסגן השר המשיך לדבר, הוברר שבהיותו צעיר התעניין הרבה יותר בנעשה סביבו מאשר בלימודים. בבן-שמן היו בעיקר ילדים של עולים חדשים. היא נוסדה כאשר ד"ר להמן, מנהלה הנוער, הביא קבוצת יתומים מליטה. בכפר היו שלוש קבוצות של חניכי עלית הנוער, וקבוצה רביעית מורכבת, מישראלים וילדי עולים. מכיוון שהיה חמש שנים בארץ, נחשב שמעון לותיק, ועזר לתת לקבוצה הרביעית צביון ישראלי.

האוריה בבן-שמן היתה מיוחדת, כי ד"ר להמן היה אדם מיוחד במינו. גישתו המתקדמת לחינוך מצאה מאוד חן בעיני שמעון והחבריו. "ניצלנו זאת בהנאה", חייך סגן השר. החניכים הוצאו לאור עתון, אשר שמעון היה עורכו. כבר אז עמד במרכז מחלוקת, כאשר פירסם מאמר השולל את לימוד התנ"ך.

ד"ר להמן אציל-הנפש נדהם. הוא הוסיף את חברו, הפילוסוף הנוער מרטין בובר, להרצות בפני המתמדרים.